

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

**Tefillat Chana: A
National Anthem**

Mrs. Shani Taragin

יט' אלול תשס"ז • September 2, 2007

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

A project of Yeshiva University Center for the Jewish Future – Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary

מרכזיותה של חנה בקריאת התורה ובתפילה של ראש השנה

Centrality of Chana in Rosh HaShana Reading and Liturgy

1) תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף י/ב

תניא רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל

2) תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יא/א

בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה מנלן אמר רבי אלעזר אתיא פקידה פקידה אתיא זכירה זכירה כתיב ברחל ויזכור אלהים את רחל וכתוב בחנה ויזכרה ה' ואתיא זכירה זכירה מראש השנה דכתיב שבתון זכרון תרועה פקידה פקידה כתיב בחנה כי פקד ה' את חנה וכתוב בשרה וה' פקד את שרה

3) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לא/א

בראש השנה בחדש השביעי ומפטירין הבן יקיר לי אפרים ויש אומרים וה' פקד את שרה ומפטירין בחנה והאידנא דאיכא תרי יומי יומא קמא כיש אומרים למחר והאלהים נסה את אברהם ומפטירין הבן יקיר לי

4) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כט/א

הני שבע דשבתא כנגד מי אמר רבי חלפתא בן שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים הני תשע דראש השנה כנגד מי אמר רבי יצחק דמן קרטיגנין כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלתה דאמר מר בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה

5) תלמוד ירושלמי מסכת תענית דף ט/ב

תשע של ר"ה מניין אמר ר' בא קרתינגא כנגד תשע אזכרות שכתוב בפרשת חנה וכתוב בסופה יי' ידין אפסי ארץ

|| רקע סיפורי

Background Narrative

6) ספר שמואל א פרק א

- (א) וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים צֹפִים מֵהַר אֶפְרַיִם וַיִּשְׁמוּ אֶלְקָנָה בֶן יִרְמְיָהּ בֶּן אֵלִיהוּא בֶן תַּחוּ בֶן צוּף אֶפְרַתִּי
(ב) וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פִּנְחָה וַיְהִי לַפְּנֵה וַיִּלְחַדּוּ אִין וְלָדִים
(ג) וְעֵלָה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִמְּמִים מִימֵהָ לְהַשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבֹּחַ לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשֵׁלֵה וְשֵׁם שְׁנֵי בָנֵי עֲלֵי חֲפְנֵי וּפְנֹסוֹס פִּנְחָה לִיהוָה
(ד) וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לַפְּנֵה אִשְׁתּוֹ וְלִכְל בְּנֵיהָ וּבְנֹתֶיהָ מְנוֹת
(ה) וְלִחַנָּה יָתַן מְנָה אַחַת אֶפְסִים כִּי אֵת חַנָּה אָהַב וַיְהִי סָגֵר רַחֲמָה
(ו) וַיִּכְעַסְתָּהּ צָרְתָהּ גַּם כַּעַס בַּעֲבוּר הַרְעָמָה כִּי סָגֵר יְהוָה בַּעַד רַחֲמָה
(ז) וַיִּכּוּ יַעֲשֶׂה שְׁנֵה בְּשָׁנָה מִדֵּי עַל תְּהַבִּית יְהוָה כִּי תִכְעַסְנָה וּתִבְכְּנָה וְלֹא תֵאָכֵל
(ח) וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁה חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֵאָכְלִי וְלָמָּה יָרַע לְבַבְךָ הַלּוֹא אֲנִי טוֹב לְךָ מֵעֲשָׂרָה בָּנִים
(ט) וְנִתְקַם חַנָּה אֶתְּרִי אֶכְלָה בְּשֵׁלֵה וְנִתְקַם שֵׁת הַיְעֲלִי חֲכָן יִשָּׁב עַל הַפֶּסֶס עַל מְזוּזַת הַיִּכְלָל יְהוָה
(י) וַיְהִי מֵרַת נִפְשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל יְהוָה וּבְכָה תִבְכְּנָה
(יא) וַתִּדְרֹךְ וַתֹּאמֶר יְהוָה צְבָאוֹת אִם כֹּא הִיא תִרְאֶה בְּעֵינֵי אֶמְתְּךָ וּזְכַרְתִּי וְלֹא תִשְׁפַח אֵת אֶמְתְּךָ וְנִתְתַּהַר לְאֶמְתְּךָ וְרַע אֲנִישִׁים וְנִתְתַּהַר לִיהוָה כֹּל יְמֵי חַיָּו וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ
(יב) וְהָיָה כִּי הִרְבַּתָּהּ לְהַתְפַּלֵּל לַפְּנֵי יְהוָה וְעֲלֵי שֵׁמֶר אֵת פִּיהָ
(יג) וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ כִּי שִׁפְטִיהָ נְעוּת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע וַיִּתְשַׁבְּהָ עֲלֵי לִשְׁכָרָה
(יד) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עַל עַד מָתִי תִשְׁתַּכְּרִין הַסִּירִי אֵת יַיִנְךָ מֵעַלְיֶיךָ

(טו) ותען חנה ות' אמר ל' א' אד' נ'י א'שה ק'שת ר'וח א'נ' כי נ'נין ו'שכ'ר ל' א' ש'תית'י נ'אשפ'ך א'ת נפ'שי ל'פני י'ה' נ'ה
 (טז) אל תתן את אמתך לפני בת בליעל כי מר' ב' שיחי וכעסי דברתי עד הנה
 (יז) ויען עלי נ'י אמר ל'כי לשלום ואל' הי' ישראל יתן את שלמתך אשר שאלת מעמו
 (יח) ות' אמר תמצא שפחתך חן בעיניך ותלך האשה לדרךך ות' אכל ופנייה ל' א' היו לה עוד
 (יט) וישכמו בב' ק'ר וישתחוו לפני י'ה' נ'ה וישבו ויב' או אל ביתם הרמתה וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה י'ה' נ'ה
 (כ) ויהי לתקפות הימים ותהר חנה ותלד בן ותקרא את שמו שמואל כי מיה' נ'ה שאלתי
 (כא) ויעל האיש אלקנה וכל ביתו לזב' ח' ליה' נ'ה את זבח הימים ואת נדרו
 (כב) וחנה ל' א' עלתה פי אמרה לאישה עד גמל הנער והבאתיו ונראה את פני י'ה' נ'ה וישב שם עד עולם
 (כג) נ'י אמר לה אלקנה אישה עשי הטוב בעיניך שבי עד גמלך א'תו אך יקם י'ה' נ'ה את דברו ותשב האשה ותינק את בנה עד גמלה א'תו
 (כד) ותעלהו עמה כאשר גמלתו בפריים שלשה ואיפה אחת קמח ונבל זון ותבאהו בית י'ה' נ'ה שלו והנער נער
 (כה) וישחטו את הפ'ר ויביאו את הנער אל עלי
 (כו) ות' אמר בי אד' נ'י חי נפשך אד' נ'י א'ני האשה הנצבת עמך בנה להתפלל אל י'ה' נ'ה
 (כז) אל הנער הנה התפללתי ויתן י'ה' נ'ה לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו
 (כח) ונבם א'נ' כי השאלתהו ליה' נ'ה כל הימים אשר הנה הוא שואל ליה' נ'ה וישתחו שם ליה' נ'ה

7) מלבי"ם על שמואל א פרק א פסוק ו - חלק באור הענין

(ו) וכן היה כעס כפול מצד חנה, (א) וכעסותה צרתה - שצרתה עוררה את כעסה, (ב) גם כעס - מצד עצמה היה לה ג"כ כעס בעבור הרעמה - ר"ל מצד שהיתה מרעמת תמיד ומתלוננת על כי סגר ה' בעד רחמה - (ומלת הרעמה הוא מקור מההפעיל הרעם שלה), וכבר בארנו כי מדי בואם לבית ה' היה כוונתם להשתחוות ולהתפלל על שיפקוד ה' את חנה, ולכן בעת בואם לבית ה' נזכרו בצרתם תמיד, שאחר התפלה נזכרה כי עדן לא נפקדה, וצרתה כוונה להכעיסה אז

**III מהו נדר?
 What's a "Neder"?**

8) ספר בראשית פרק כח

(כ) וינדר יעקב נדר לאמר אם יהנה אל' הים עמדי ושמרני בדרך הנה אשר א'נ' כי הולך ננתן לי להם לאכ'ל ובגד ללב'ש
 (כא) וישבת' בשלום אל בית אבי ונהנה י'ה' נ'ה לי לאל' הים
 (כב) והא'בן הז' את אשר שמת' מצבה יהנה בית אל' הים וכ'ל אשר תתן לי עשר אעש'רנו לך

9) ספר במדבר פרק כא

(א) וישמע הפנעני מלך ערד ישב הנגב פי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי
 (ב) וינדר ישראל נדר ליה' נ'ה נ'י אמר אם נת'ן תתן את העם הנה בנדי והחרמתי את עריהם
 (ג) וישמע י'ה' נ'ה בקול ישראל ויתן את הפנעני ויחרם אתהם ואת עריהם ויקרא שם המקום חרמה

10) ספר שופטים פרק יא

(ל) וינדר יפתח נדר ליה' נ'ה נ'י אמר אם נתון תתן את בני עמון בנדי
 (לא) ונהנה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשוכי בשלום מבני עמון ונהנה ליה' נ'ה ונהעלייתהו עולה

11) רד"ק על שמואל א פרק א פסוק יא

(יא) ותדור נדר - אני תמה איך חל נדרה על בנה שיהיה נזיר ועוד שלא היה בעולם ואיך חל הנדר עליו ואפילו היה בעולם הרי אמרו האיש מדיר את בנו נזיר ואין האשה מדרת את בנה בנוזיר ואפילו באיש לא מצאו בו טעם אלא אמרו הלכה היא בנוזיר ואם תאמר כי אלקנה עשה הנדר גם כן אחרי ששמע מאשתו זה לא ראינו והיאך הניח הפסוק לספור עיקר הנדר וכתב נדר חנה שאינו נדר זה רחוק ויותר אני תמה איך לא דברו רז"ל בזה הדבר כי לא מצאתי בדבריהם בזה שום דבר לא במדרש ולא בתלמוד

12) מלבי"ם על שמואל א פרק א פסוק יא - חלק באור הענין
(יא) ד) ותדר נדר - שקבלה על עצמה נדר שזה מועיל בעת צרה כמ"ש חז"ל

13) מלבי"ם על שמואל א פרק א פסוק יג - חלק באור הענין
(יג) וחנה היא מדברת על לבה - שזה לא יתכן עם מה שהרבתה להתפלל, כי הדבור בלחש מורה שמתפללת לה' לבדו בלי אמצעי, ובזה לא יתכן להרבות בדברים כנ"ל, ולכן ויחשבה עלי לשכרה

IV משמעות השם "שמואל" **Significance of the name "Shmuel"**

14) רד"ק על שמואל א פרק א פסוק כ
שמואל - הורכבה המלה בזה הטעם מן כי מה' שאלתיהו כי יש באותיות שמואל שאול ויש באותיותיו ג"כ מאל כאילו אמרה שאול מאל כי מה' שאלתיו - חסר מלת אמרה כלו' למה קראה שמו שמואל כי אמרה מה' שאלתיו

15) רש"י שמואל א פרק א פסוק כח
כח) וגם אנכי השאלתיהו לה' - כאדם המשאיל כלי לרבו, או משאילו בנו לשמשו. הוא שאול - אנפרוצטי"ץ בלע"ז, כלומר אין אתה רשאי לענשו, הקב"ה נעשה עליו שואל, כי השאלתיו לו, ועליו להחזירו לי

16) רד"ק על שמואל א פרק א פסוק כח
כח) השאלתיהו - החזרתי לו השאלה שהוא נתן לו וי"ת מסרתיה דיהא משמש קדם ה אשר היה - כמו אשר יהיה ורבים כמוהו הוא שאול - כמו נתון כלומר הוא שהיה שאול הנה הוא נתון לה' ויש בו דרש באותה שעה נצנצה בה רוח הקדש ואמרה כל זמן ששמואל קיים שאול קיים ז"ש שאול לה

V תפילת חנה **"Tefillat" Chana**

17) ספר שמואל א פרק ב
(א) ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי ביה נה רמה קרני ביה נה רחב פי על אויבי פי שמחתי בישועתך
(ב) אין קדוש ביה נה פי אין בלתיך ואין צור פאל הינו
(ג) אל תרבו תדברו גב ה' גב ה' יצא עתק מפיכם פי אל דעות יה נה ול' א' \{נלו\} נתכנו עולות
(ד) קשת גב רים חתים ונכשלים ארו חיל
(ה) שבועים בלקם נשפרו ורעבים חדלו עד עקרה ילדה שבועה ורבת בנים אמלקה
(ו) זה נה ממית ומחיה מוריד שאול ויעל
(ז) זה נה מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם
(ח) מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב עם נדיבים וכסא כבוד נחלם פי ליה נה מצקי ארץ וישת עליהם תבל
(ט) רגלי חסידו \{חסידיו\} ישמר ורשעים בחשך ידמו פי לא בכ' ח יגבר איש
(י) זה נה יחתו מריבו \{מריבו\} עלו \{עליו\} בשמים נרעם זה נה נדיו אפסי ארץ ויתן ע' ז למלכו ונרם קרו משיחו

18) מלבי"ם על שמואל א פרק ב פסוק א - חלק באור הענין
השאלות: כפי הגלוי אין כאן תפלה רק הלל ושבח שיר וזמרה. והיה לו לאמר ותשר חנה, או ותדבר או ותהלל וכדומה, לא ותתפלל?

א) ותתפלל חנה - בט' פסוקים הראשונים סדרה שבחו של מקום, ועקר תפלתה הוא הפסוק האחרון, וכמ"ש לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל

19) רלב"ג על שמואל א פרק ב פסוק א

א) והנה התפללה חנה לש"י על דבר בנה שבח והודאה לש"י כעל כל אשר גמלה רב טוב וידמה שזאת התפלה היתה על דרך הנבואה ואם נתערב בה קצת ממה שהורגש לה בחוש, וזה ענין התפלה לפי מה שאחשוב. עליך לבי בה' - אמרה כל זה בעד כנסת ישראל כשיבא שמואל בנה לעבוד את ה' לבדו ולהסיר הבעלים והעשתרות שאם לא יעשה לישראל טוב אחר די בו שמחה

VI ראש השנה: מן הפרט אל הכלל – שירה (המנון) לאומית **Rosh HaShana: Seeing Beyond Self – A National Anthem**

20) ספר נחמיה פרק ח

א) ויאספו כל העם פאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה יהוה את ישראל
ב) ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אישה וכל מבין לשמע ביום אחד לח דש השביעי
ט) ויאמר נחמיה הוא התרשטא ועזרא הכהן הספר והלויים המבינים את העם לכל העם היום קדש הוא ליהוה אל היכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם קשמעם את דברי התורה
י) ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאיני נכון לו פי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו פי חנות יהוה היא מעוזכם
יא) והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו פי היום קדש ואל תעצבו
יב) ויילכו כל העם לאכיל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה פי הבינו בדברים אשר הודיעו להם

21) תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קה/ב

דר' חייא ור' שמעון בר רבי הוו יתבי פתח חד מינייהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים וחד אמר עיניו למעלה שנאמר נשא לבבנו אל כפים אדהכי אתא ר' ישמעאל בר' יוסי לגבייהו אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בתפלה אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו

22) תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כו/ב

משנה שופר של ראש השנה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות מן הצדין שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר ובתעניות בשל זכרים כפופין ופיהן מצופה כסף ושתי חצוצרות באמצע שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות רבי יהודה אומר בראש השנה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים: גמרא אמר רבי לוי מצוה של ראש השנה ושל יום הכפורים בכפופין ושל כל השנה בפשוטין והתנן שופר של ראש השנה של יעל פשוט הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יהודה אומר בראש השנה היו תוקעין בשל זכרים וכפופין וביובלות בשל יעלים ולימא הלכתא כרבי יהודה אי אמרת הלכתא כרבי יהודה הוה אמינא אפילו של יובל נמי כרבי יהודה סבירא ליה קא משמע לן במאי קמיפלגי מר סבר בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי וביום הכפורים כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי ומר סבר בראש השנה כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי ובתעניות כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי

... , ויאמר כל אשר נשמה באפו יהוה אל' הי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה
אשרי איש של' א ישפחך וכן אדם תאמן כך, פי דורשיך לעולם ל' א יבשלו ול' א יבלמו לנצח כל החוסים כך,
פי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כלם
תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו וקרב פזוריםנו מבין הגוים ונפוצותינו פנס מירפתי ארץ, וקביאנו לציון
עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם